

ЗАХОДИ З РОЗВИТКУ ЧЕРЕМСЬКОГО ПРИРОДНОГО ЗАПОВІДНИКА

Савчук Людмила Анатоліївна

Волинський національний університет, м. Луцьк, Україна

ludmila-lutsk@ukr.net

Доцільно активізувати міжнародну співпрацю із об'єктами ПЗФ Білорусі та Польщі в контексті ефективного менеджменту Поліського коридору Пан'європейської екомережі.

Каркас екомережі Волинської області утворюють екокоридори, відновлювані території, природо-заповідні ядра, які не завжди співпадають із центрами біорізноманіття, а в окремих випадках порушена екосистемна цілісність резерватів. Тому, актуальним є процес розширення існуючих та створення нових об'єктів ПЗФ. З метою забезпечення підтримання екологічної рівноваги, збереження, відтворення і ефективного використання природних комплексів та об'єктів, які мають особливу природоохоронну, оздоровчу, історико-культурну, наукову, освітню та естетичну цінність, прискорення формування національної екологічної мережі 1 грудня 2008 р. вийшов Указ Президента України №1129/2008 «Про розширення мережі та територій національних природних парків та інших природно-заповідних об'єктів», яким передбачено розширення Черемського ПЗ, створення національного природного парку «Західне Побужжя».

Черемський ПЗ, створений у 2001 році, але не зважаючи на нетривалий період наукових досліджень і невелику площу (2975,7 га) він є одним з найбільш цінних. За нашими даними із списку видів третього видання Червоної Книги України в заповіднику зафіксовано 46 видів рослин (*Astragalus arenarius*, *Sempervivum globiferum*, *Salix lapponum*, *Dianthus pseudoserotinus*, *Succisella inflexa*, *Carex dioica*, *C. chordorrhiza*, *C. heleonastes*, *Utricularia minor*, *U. intermedia*, *Silene lithuanica*, *Pulsatilla patens*, *Eleocharis mamillata*, ін.) і 56 видів фауни (*Gallinago media*, *Nyctalus leisleri*, *Eupallasella percnurus*, *Dendrocopos leucotos*, *Picoides tridactylus*, *Picus viridis*, *Colias palaeno*, *Carassius carassius*, *Lota lota*, *Sicista betulina*, *Myotis daubentonii*, *M. nattereri*, *Tetrastes bonasia*, *Strix nebulosa*, *Lyrurus tetrax*, *Vanellus vanellus*, ін.). Раніше, для нівелювання порушеної цілісності екосистем, нами було запропоновано створення охоронної зони заповідника по периметру на 1 км, але після багаторічних досліджень досягнуто висновку про необхідність його розширення. До території Черемського ПЗ оптимальним є включення угіддя «Рамсарської конвенції» ландшафтного заказника «Стохід» (площа 4420 га, у Маневицькому районі 1518 га, Камінь-Каширському – 2902 га), гідрологічного заказника «Седлищенський» (350 га), орнітологічного заказника «Новочервищанський» (153,5 га), загальнозоологічного заказника «Тоболівський» (108 га), а також боліт Велике і Мале Ожиння (Пувризки), оз. Лісове (22 га), Шині (Червище) (117 га) із прилеглими лісовими масивами. Оскільки Черемське болото входить до басейну р.Стохід і сполучене каналами, струмками із оз. Шині, об'єднання

цього природного комплексу за принципом цілісності є логічним. У запропонованій нами до включення в заповідник території відмічені рідкісні види флори і фауни, які не зустрічаються в сучасних його межах, зокрема: *Botrychium lunaria*, *Goodyera repens*, *Chamaespartium sagittale*, *Gladiolus imbricatus*, *Linnaea borealis*, *Dactylorhiza sambucina*, *Pedicularis sceptrum-carolinum*, *Jurinea cyanooides*, *Parus cyaneus*, *Circus pygargus* та ін. Розширення заповідника сприятиме регулюванню гідробалансу території, покращенню економічного розвитку прилеглих населених пунктів, створенню нових робочих місць, активному екотуризму. Експериментальна діяльність може бути впроваджена біля оз. Шині, по частині русла р.Стохід, в історико-меморіальних урочищах Сузанка та Кухів Груд. До екотуристичних маршрутів можуть бути залучені визначні місця: Оконські джерела із форелевим господарством (с.Оконськ), піщаний кар'єр флювіогляціальних відкладів та льодовикових форм рельєфу (с.Замостя). Соціально-економічні фактори місцевого рівня повинні враховуватись у формуванні екомережі. Науковий стаціонар, практики студентів на оз. Шині не будуть шкодити заповідному режиму. Проведення лісосанітарних заходів стимулюватиме розвиток, регулювання негативних стихійних явищ (повені, пожежі, буреломи), відновлення вразливих екосистем, зникаючих видів флори та фауни.

На перспективу необхідно провести розширення території Черемського ПЗ. Зокрема варто включити до заповідника ландшафтний заказник загальнодержавного значення «Стохід», що є Рамсарським угіддям міжнародного значення, а також прилеглі території.

Окрім визначення екосозологічно цінних екосистем в сучасний період важливим є ефективний менеджмент природо-заповідних територій із застосуванням економічних методик для зростання рівня життя місцевих жителів, соціально-економічного розвитку, що сприятиме збалансованому функціонуванню екологічної мережі.

Оптимальні еколого-економічні умови території екомережі сприятимуть динамічному розвитку регіональної економіки, покращенню соціально-матеріального стану місцевого населення, охороні природи та збереженню раритетного біорізноманіття [29]

Серед пріоритетних заходів можна відмітити:

1. Необхідно провести посилення радіоекологічного моніторингу, створити підготовувальні полігони для тварин із найменшими коефіцієнтами переходу радіонуклідів у системі «грунт – рослина – тварина». Варто зробити районування радіоекологічної безпеки території, визначити рівень забруднення ягід, грибів, лікарських трав.

2. Створити сайт заповідника із електронним журналом.

3. Нагальним завданням залишається проведення планових досліджень на постійних пробних площах, оновлення їх опису. В окремих випадках можна розглянути можливість репатріації зникаючих видів біоти (*Cypripedium calceolus*, *Diphasiastrum*

complanatum, *Betula obscura*, *Daphne cneorum*, *Gladiolus imbricatus*, тощо). Визначити площі популяцій рідкісних видів рослин з метою встановлення закономірностей динаміки, сукцесій. Для *Ciconia nigra* і *Pandion haliaetus* бажано створити додаткові штучні гнізда.

4. Встановити водомірні пости у місцях втоку і витоку струмка Лісовий. Провести фізико-хімічний аналіз води. Моніторити негативні наслідки торфовидобування, вирубок лісу, видобутку піску, фосфоритів, крейди, бурштину, сапропелю у регіоні.

5. Закільцювати перелітних птахів, облаштувати штучні гнізда, встановити годівнички. Провести оцінку чисельності рідкісних, занесених до ЧК України видів фауни.

6. Активізувати фенологічні дослідження, створити календар фаз цвітіння рослин, дат прильоту птахів тощо.

7. Провести інвентаризацію та опис вікових дерев. Визначити географічні координати (GPS), оцінити фітосанітарний стан, описати площу крон, вік, морфопараметри тощо.

8. Одним із пріоритетів є протипожежні заходи, фітосанітарні роботи. На перспективу можна запланувати придбання протипожежного автомобіля. Встановити протипожежні стенди із підручними матеріалами. Облаштувати оглядову вежу, поновити протипожежні розриви.

9. Вилучення небезпечних інвазійних адвентів, інтродуцентів (зокрема дуба червоного (північного), який проявляє алелопатичний вплив, витісняє аборигенів), тощо. В межах меморіального комплексу екзоти доцільно залишити.

10. Передбачене встановлення інформаційних аншлаків, шлагбаумів, посилення охоронних заходів від браконьєрів. Оновити лісотаксаційні стовпи, вказівники, очистити квартальні лінії.

11. Доцільно розчистити та впорядкувати став (висадити раритетні гідрогелофіти) на меморіальному комплексі, здійснити фітосанітарне впорядкування території.

12. Впорядкування партизанських землянок, пам'ятника, поховань.

13. Передбачені активізація еколого-просвітницької роботи, кураторство досліджень природно-заповідного фонду регіону, дослідження регіонально рідкісних видів флори і фауни (Червона книга Волині), підготовка і підвищення кваліфікації кадрів, видавнича діяльність (тези, статті, монографія ін.). Поповнення бібліотечного фонду.

14. Із господарських заходів необхідно оформити документи на приміщення дирекції, облаштувати кімнату для відвідувачів. Створити актовий зал із демонстраційним телеекраном. Провести ремонт «Будиночка лісника» для учасників польових експедицій, лісової охорони.

15. Облаштувати екологічну стежку, місця для багаття, смітники.

16. За наявності коштів придбати автотранспорт, прилади і матеріали (портативна метеостанція, радіаційний дозиметр, аналізатори ґрунту і води, GPS, комп'ютери, бінокль).

17. Започаткувати гуртки народних ремесел, юних натуралістів (лозоплетіння, кошики із соснових коренів, фітокомпозиції із плодів дерев, опалого листя, ляльки-мотанки, сувеніри, листівки, значки, буклети та ін.). Із учнями та молоддю необхідно майструвати огорожі мурашників, шпаківні, годівнички, проводити екскурсії, тренінги, культзаходи тощо.

Література

1. Боярин М.В. екологічна характеристика рідкісних видів рослин Черемського природного заповідника занесених до міжнародних Червоних списків / М.В. Боярин, Л.А. Савчук // Людина і довкілля. Проблеми неоекології. - 2017. - № 1-2. - С. 77-85.
2. Коніщук В.В. Еколого-економічні передумови розширення Черемського природного заповідника та створення національного природного парку «Західне Побужжя» / Структурна перебудова та екологізація економіки в контексті переходу України до збалансованого розвитку / В.В. Коніщук / Матеріали III Українського екологічного конгресу (м. Київ, 10–11 грудня 2009 р.). – К.: Центр екологічної освіти та інформації, 2009. – С. 157–161.